

Lesznek talán, kiknek szavaim keményen, száraz oktatólag, vagy épen szerénytelenül fognak hangzani; midőn egy a' tiszteletre legméltóbb karhoz intézem jelen felszólításomat: de ha egy részt a' tárgyiránti belső meggyőződésből, más felől a' közjő' kívánataitól üsztönöztetem nyilatkozásra; sem amazt követni véteknek, sem ezt kijelenteni nem vélem szerénytelenségnek. Tekintvén ugyan is tudományos előhaladásunk' ama' különbsége akadályait, mellyek' elhárítása hol rajtunk áll, hol nem; vizsgálván továbbá, ha törekszünk-e ama rajtunk állókat olly iparral és gondnal, mint telhetnék, elmozdítani: az tünt fel kiváltképen figyeltemnek, hogy a' mivelődés' legcélszerűebb, legközönségesebb, okvetetlen eszközét, a' tudományos közlekedést, eléggé nem használjuk. Telvők mindennemű irataink, szinte unatkozásig, lassúságunk elleni panaszokkal, hangzanak országszerte magányos körökben a' kijött munkákat többször roszalló mint javalló vélemények; hangzanak, mondom, és

elhangzanak, mert sok, dologhoz értő, 's az előtte feltárt könyv' írójánál gyakran belátoóbb olvasó vagy csak magában temeti el alapos észrevételeit, vagy legfelebb egy kis körben nyilatkozik. Gyanítható már ebből oka és tárgya felszólaltomnak. Valóban a' ki, midőn szólhatna, hallgat, midőn tehetne, nem tesz, részvétlenségét árulja el a' közügy iránt, 's elveszti a' másoktól mondottakhoz és tettekhez hozzászólási jogát. A' tudományok' országa közös, 's ha valahol, itt van helyén a' nyilvánosság, mert a' valódi tudomány csak igazra, jóra és szépre célozhat, mindezek pedig nem homály' hanem világosság' szülöttei. Emlékezetembe, nem kétlem, kegyes olvasóiméba is, jutnak itt jeles férfiak, kik a' tudományok' egy vagy több ágaiban fáradhatatlan szorgalommal, éles ítéllettel, és válogatott ismeretekkel buvárkodnak és bővelkednek; de károlva kell emlékeznünk arra is, hogy munkásságok' szerzeménye vagy magokban enyész el, vagy legalább nem hat olly sok felé, és annyi haszonnal, mint a' nyilvános közlekedés' útján hathatna. A' mit a' világ' megváltója erkölcsi tekintetben tanítványinak mondott: „Nem

azért gyűjtják meg a lámpát, hogy véka alá rejtse, hanem hogy világítson mindeneknek, ki a házban vagyon "szinte alkalmazható a tudományok" avatottaira is. Nem a végre mondanak ezeket, mintha a' szerény, magányban 's kisebb körökben munkálkodó jeleseket megfosztani kívánnám méltó érdemeiktől, vagy semmibe hajtánám azon hatást, melylyel közvetlenül köreikre munkálnak. Mert ki tagadná el érdemét olly egyházi szónoknak, ki hallgatói 's kora' szükségéhez alkalmazkodólag, örök igazságra oktatja 's legszentebb életre buzdítja az egyház' falai közé gyűlekezett sokaságot? Ki nem ismerné meg, hogy hasznosabb 's jótékonyabb valamit alig tehetünk, mintha tanítjuk és miveljük az ifúságot? Kinek nem dagad örömtől kebele, midőn egy megye' köztanácskozása' helyén közjó mellett buzgólkodó 's alapos tudományú férfiakat hallgatólani? Ki ne becsülne egy a' gyermekei' nevelését okosan elrendelő atyát, vagy gazdasága körül célszerűen intézkedő jószágbirókat? De éppen ekkor gerjed azon óhajlás is bennünk, milly jótévő befolyással lennének mindezen ismeretek a' nagy közönségre nézve; azaz, bár ha, mi szűk körben illy helyesen mondatott és tétetett, az, vagy hozzá hasonló, ország szerint is hallatnék és szemléltetnék.

E' tárgy sokkal fontosabb, mintsem első tekintettel mutatkozik; mert emberi gyarlóságunkban vagyon, hogy az elkövetett rosszat, legyen az bár mi csekély, hamarabb észreveszszük 's kárhoztatjuk, az elmulasztott sokkal nagyobb jónál. Ez tudományos állapotunknak is gyenge oldala. Becsmérlő, roszalló hangon nyilatkozunk az élénkbe adott, 's becsmérlésre, roszallásra gyakran valóban méltó dírdab iratok ellen, és észbe sem veszszük, hogy midőn azok' szerzői tetlegesen vétenek, mi hanyag nézük és hallgatók öszvetett kezekkel állván, 's jobb útra terelni a' tévelygőket elmulatván, szinte feddésre méltókká leszünk. De vegyük a' dolgot tetlegesen. Statistikai földrőlírás jön ki a' sajtó alól, olvastatik 's bíraltatik. A' dunamelléki figyelmes olvasó a' dunai kerület, a' tiszamelléki a' tiszai vidék' leírásában tetemes hibákra akad, 's gondolhatja, hogy a' szerzőt megrója magában hibáért; tapasztalja továbbá ez is az is földrőlírásaink'

tökéletlensége ellen, de hibában hagyja mind a' szerzőt, mind a' más vidéki olvasót, holott néhány sorába kerülne csak észrevételeit valamellyik tudományos folyóirat' útján közhasznosítani. Némelly szobatudós gyakorlati életbe vágó tárgyakról előlegesen értekezvén, tapasztalás' hiánya miatt megbukik állításaiban; az élet' embere olvassa és mosolyog, de nem tesz egyebet a' mosolygásnál, pedig ismereteinél fogva javíthatna a' botlásokon. Egy régiséghúvár hirdetést bocsát a' nagy közönség elébe, ez vagy amaz történeti adat' rövid közlését vagy jelentését kérvén; de kik a' dologhoz szólhatnának, a' hirdetést és kérelmet csak tudomásul veszik. — Hallatszanak néha illyen szavak: csak vers, csak költemény minden literaturánk, miért nem írnak már philosophiát is, történetet, jó kézi könyveket a' tudományok' külön ágaiból? De azok tehát a' vádolandók, kik írnak még is valamit, 's azok nem, kik semmit? Fonák dolog! Vagy nem szabad azoktól követelnünk philosophiát, történetírást, neveléstudományt, iskolai kézi könyveket, kik hivatalok szerint ezekre szentelték életüket? Elég, úgy tartom, ennyi példa, megmutatásul, milly kárral jár közmiveltségünkre a' tudományok iránti részvét' 's közlekedés' elmulasztása. Pedig ez volna azon eszköz, mely nemelly hal és előítéletet, sok elbizottságot 's önhiítséget el bírna hárítani. Ismeretes dolog, milly befolyással vannak itt ott egyes személyek illető köreik' véleményire, hogy szinte egész közönség megnyugszik a' tőlök hallott ítéletekben, mellyek ha helyesek, elveszték a' nagy közönségre nézve, ha helytelenek, ama kisebbnek ártalmasok, megerősítvén azt a' hibában, mellyet csak nyilvános gondolatcsere által lehetne megjavítani. Mert valamint némelly, mondom némelly, szűk körben csillámló politícai 's törvényes elmék' sugarai egy nagyobb tanács' színe előtt elvesztik vakító ársfényüket: úgy a' kisebb társaságokban hibákat hintegetők' ítéletei, ha nyilvánosságra fellépnének, kibukoltatnának talán álarczaikból. Különben is egy szabad világnak, millyen a' tudományoké, nem alatomosság vagy elvonulás, hanem nyilván öszinteség' 's közösülés megismértető bélyege. Gaudeo aliquid discere, ut doceam. Nec me ulla res dele-

ctabit, licet eximia sit et salutaris, quam mihi uni sciturnus sim. Si cum hac exceptione detur sapientia, ut non enunciem, rejiciam; mond Seneca.

De mivel ok nélkül semmi sem történik, a' rend kívánja, hogy azon gyanítható okokról, melyek miatt némely tudósaink a' nyilván fellépéstől vonakodnak, rövideden értekezünk.

Első helyen említem a' szerénységet, mely valóban nemes tulajdon, 's hallgatnod parancsol ott, hol okosabbak szólnak, 's nem szólnod, nem tanítanod, míg magad nem tanultál: de midőn öntudatod ellenkezőről értesít, 's hallgatsz még is, ama' nemes erényt egy vele határos hiba, az álszemérem, váltja fel. Igen, érteni a' dologhoz, 's hozzá nem szólni, látni a' tévelygést, és midőn lehet, útát nem mutatni, az igaz és jó törvénye ellen elkövetett sérelem. Midőn népes gyűlésben látunk valakit, hogy amott egy zagyva 's alaptalan beszédű szókufár állításait nem a' terem' hallatára, hanem szomszédja' fülébe suttogva czáfolja, nemde némileg neheztelünk reá, miért nem emeli fel, ha belát a' tárgyba, közhallomásúl czáfoló szózatát? Pedig ő talán menthető, mert a' nyilvános szólás nem csak hozzáértést, hanem sokkal többet, rögtön leleményt, szó-bőséget, szónoki gyakorlatot, elfogultlan bátorságot kíván; nem úgy az írói pálya, melyen a' fellépendő önkény szabta időben, hosszabb meggondolás 's gyakoribb általnézés után intézheti menetelét.

Másik valószínű, sőt bizonyos oka némely tudósok' hallgatásának a' criticától tartózkodás. Nincs szándékom palástot vetni azon szemfülsértő gúnycsatákra, melyek a' tudomány' védelmének ürve alatt, olykor személyes indulatból, néha alacsony érdekből, 's ki tudná elszámolni, milly mellekes célzásokból történtek és történnek, a' békétűró nézőket inkább idegenekké, mint hajlandókká tevén fejlődő literaturánkhöz 's folyóiratinkhoz: de mind e' mellett belsőleg meg vagyok győződve, hogy a' visszaélés az élelt rosszszá nem teszi, valamint arról is, hogy a' ki nyilván felszólal, késznek kell lennie a' nyilván ítélet' hallására is. Ha valaki azon öntudattal van, hogy műve jó szándékból 's kitelhető jelesb erejéből indult, miért restelné a' talán helytelen bírálatot?

hiszen a' hamis véleményeket eltörli az idő, 's az ítélettel mondottakat megerősíti; ha pedig hibáink csakugyan kiigazíthatnak, azt nem magunk' rövidségéül, hanem hiányaink' kiegészítéseül illik tekintenünk. Fájdalmas volna valóban, 's káros a' tudományos világra, ha minden író oly képzelettel lépne fel, hogy műve tökéletes, 's annak egészben, úgy mint van, helybehagyását előlegesen követelné.

Még egy okát akarom itt érinteni közlekedésünk' hiányosságának. Vannak t. i., kik míg éjnapi szorgalommal 's valódi műgyönyörrel járnak el a' tudományokban, az ezeknek közléséhez szükséges eszköze, a' nyelvheli előadásra alig vagy éppen nem fordítanak figyelmet, csekélynek tartván arra ügyelni, midőn, mint mondják, fontosabb tárgyakkal foglalkozhatnak. Igaz, hogy a' tudomány több, mint a' nyelv; de azt sem tagadhatni, hogy tudományunkról csak nyelv által tehetünk tanúságot, melynek megválasztása mennyire emeli a' mű' becset, azt, a' nélkül, hogy észrevennénk, magok a' nyelvre leggondatlanabbak is tettel bizonyítják. Mert mit teszen az, midőn valamely szerzőről így vagy hasonlóan szólnak: „Be gyönyörűn, be szépen, be csinosan ír!” nem az előadást értik-e itt, 's olvasnák-e annyi kedvvel és figyelemmel, ha gondatlan, darabos, áradozó, rendszernélküli, vagy grammatikai hibáktól hemzsegő nyelven szólna? Az előadás tehát azon kellemesítő, gyönyöradó varázs, azon nyájas társalkodója a' komoly tudománynak, mely ennek szigorú 's talán megunható alakját kedvessé bájolja érdemes tehát több gondunkra, 's ha felléphetésre mindenkép elkészültünk, ne resteljünk ez ajánló 's kedveltető társunkra a' díszkoszorút feltenni.

Vannak még más okai is tudósaink' hallgatásának, de azokkal jelennen magam is hallgatók, 's a' tudnivágyókat egy híres római történetíró' életrajzi bevezetésére utasítom, azon óhajtaással: vajha, kiknek módjok, alkalmok, sőt tisztók, 's tőlök függő jeles elmékbe kedvet csepegtetni a' munkálkodáshoz, azt a' közboldogság' előmozdítására, és öndíszökre megtenni el ne mulasztanak.

Csuczor.